

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

О.Ю. РУДЧЕНКО,

д.е.н., професор, НДІІ Мінекономрозвитку і торгівлі України

Методичні питання щодо формування та реалізації дивідендної політики в державному секторі

У статті розглядаються методичні питання щодо формування та реалізації дивідендної політики в державному секторі економіки України, а також контролю за її здійсненням; розроблені пропозиції щодо вдосконалення дивідендної політики.

Ключові слова: дивідендна політика, державний сектор.

А.Ю. РУДЧЕНКО,

д.з.н., професор, НИЗІІ Минэкономразвития и торговли Украины

Методические вопросы формирования и реализации дивидендной политики в государственном секторе

В статье рассматриваются методические вопросы формирования и реализации дивидендной политики в государственном секторе экономики Украины, а также контроля за ее осуществлением; разработаны предложения по совершенствованию дивидендной политики.

Ключевые слова: дивидендная политика, государственный сектор.

A. RUDCHENKO,

PhD, professor, Research economic institute Ministry of economic development and trade of Ukraine

Methodological issues of forming and realization of dividend politics in state sector

The article deals with methodical issues of formation and implementation the dividend policy in state sector of Ukrainian economy as well as control of its fulfilment; proposals are worked out as to improvement of dividend politics.

Keywords: dividend policy, state sector.

Постановка проблеми. Розвиток методичних положень та практичних рекомендацій щодо дивідендної політики держави є важливим завданням, оскільки стосується узгодження інтересів держави та інших суб'єктів економічних відносин у питаннях управління господарськими товариствами з державною часткою в їх статутному капіталі. Варто зазначити, що корпоративний сектор складає основу національної економіки, а її державна частка має стати визначальним базовим елементом самого державного сектору.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. В економічній літературі організаційно-економічні питання дивідендної політики розглядаються переважно на рівні господарських товариств приватного сектору, а стосовно

державного сектору розглядаються в основному питання управління корпоративними правами держави.

Мета статті – аналіз методичних положень щодо формування та реалізації дивідендної політики у державному секторі та здійснення контролю за правильністю та своєчасністю надходження до державного бюджету дивідендів, нарахованих на державну частку, та нарахування пені на суму несвоєчасно сплачених дивідендів.

Виклад основного матеріалу. Проведення дивідендної політики держави слід розглядати в широкому та вузькому розумінні цього поняття. В широкому розумінні дивідендна політика держави впливає на загальну стратегію розвитку суб'єктів господарювання завдяки формуванню в корпора-

тивному секторі країні відповідного інституційного забезпечення, а в узькому – стосується лише державного корпоративного сектору, де держава представлена в якості акціонера, тобто: по–перше, мажоритарного стосовно суб'єктів господарювання, державна частка у статутному фонді яких перевищує п'ятдесят відсотків; по–друге, міноритарного стосовно суб'єктів господарювання, державна частка у статутному фонді яких, хоча й менше 50 відсотків, але забезпечує державі право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів. Слід також зазначити, що розгляд дивідендної політики держави в широкому розумінні торкається насамперед формування сприятливого підприємницького середовища, тоді як в узькому – стосується й питань фінансової політики щодо формування доходної частини державного бюджету.

Будемо розглядати дивідендну політику держави в узькому розумінні, тобто стосовно державного корпоративного сектору з позицій діяльності господарських товариств та формування доходної частини державного бюджету, а також в двох аспектах: перший – стосовно господарських товариств, де держава виступає мажоритарним акціонером з домінуючим правом реалізації своїх інтересів; другий – як міноритарний акціонер, де держава повинна враховувати й інтереси інших акціонерів. І якщо у першому випадку держава фактично одноосібно вирішує питання розвитку суб'єктів господарювання, то у другому вона повинна враховувати загальні положення законодавчих актів щодо функціонування господарських товариств, а також інтереси інших зацікавлених акціонерів. Слід зазначити, що за роки приватизації (протягом 1992–2013 років) обсяг дивідендів, нарахованих на державні акції (паї), становив 6,2 млрд. грн., що дорівнює приблизно 10% надходжень від приватизації державного майна [1, с. 3].

Дивідендна політика є одним із найбільш дискусійних питань сучасного корпоративного фінансового менеджменту. При цьому визначення її як такої, що є раціональною, можливо тоді, коли, по–перше, дивідендна політика дає можливість збільшити привабливість вкладень в акції для інвесторів, а по–друге, дозволяє забезпечити корпорацію необхідними ресурсами з внутрішніх джерел. Саме пошук раціональних пропорцій між тією частиною прибутку, яка реінвестується, та тією, яка виплачується у вигляді дивідендів, і став одним із основних завдань обґрунтування дивідендної політики. Стосовно державного корпоративного сектору практичний вплив дивідендної політики проявляється у розподілу прибутку, а раціональне його вирішення сприятиме, по–перше, поповненню державного бюджету, по–друге, поліпшенню умов господарювання, підвищенню ефективності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання державного корпоративного сектору.

У вітчизняному законодавстві зафіксовані класичні регуляторні норми щодо розподілу прибутку в акціонерних товариствах та виплати ними дивідендів, які передбачають використання рівних дивідендних прав за простими акціями акціонерних товариств.

Щодо понятійного апарату в сфері корпоративних відносин, то згідно з п. 1 ст. 30 Закону України «Про акціонерні товариства» дивіденд – це частина чистого прибутку акціонерного товариства, що виплачується акціонеру з розрахунку на одну належну йому акцію певного типу та/або класу [2]. Згідно

з п. 8 ст. 2 Закону України «Про акціонерні товариства» корпоративні права – це сукупність майнових і немайнових прав акціонера–власника акцій товариства, які випливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами [2].

Господарський кодекс України (ст. 167) визначає корпоративні права таким чином: це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [3].

Відповідно поняття «корпоративні права держави» чи «державні корпоративні права» зазвичай визначаються в економічній літературі як сукупність майнових та немайнових прав держави (акціонера, власника) у корпоративних структурах, що включають права на участь в управлінні, контролі, отриманні дивідендів та активів у разі їх ліквідації, а також інші права та повноваження, передбачені законом і статутними документами [4, с. 4].

Дане визначення характеризує державні корпоративні права насамперед з юридичної точки зору, що не в повній мірі відображає питання управління, зокрема щодо організаційно–економічних особливостей реалізації повноважень державних органів управління. На наш погляд, «корпоративні права держави» з позиції економічно–правових відносин доцільно характеризувати як сукупність майнових прав та організаційно–управлінських повноважень держави, визначених чинним законодавством, стратегією розвитку корпоративного сектору та відповідними установчими документами, в залежності від розміру пакету акцій (частки), що належать їй у господарських товариствах. Дане трактування цього поняття дозволяє більш системно характеризувати зміст управління корпоративними правами держави, зокрема акцентує увагу не лише на установчі документи, а й на те, що управління повинно бути реалізовувати цілеспрямовану державну політику в сфері корпоративного сектору.

Стосовно врегулювання корпоративних відносин безпосередньо в державному секторі важливим було прийняття у 2006 році Закону України «Про управління об'єктами державної власності» [5]. Зокрема, в п. 3 ч. 1 ст. 5–2 визначено, що до повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, відповідно до покладених на нього завдань у сфері управління об'єктами державної власності, разом із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, забезпечує формування та реалізацію державної дивідендної політики в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [5].

Слід відзначити також положення статті 11 зазначеного закону, зокрема:

– відповідно до вимог абз. 1 ч. 5 ст. 11 господарська організація, у статутному капіталі якої є корпоративні права дер–

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

жави, за підсумками календарного року зобов'язана спрямувати частину чистого прибутку на виплату дивідендів;

– абзацом 4 ч. 5 ст. 11 встановлено, що господарські товариства, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави, до 1 травня року, що настає за звітним, приймають рішення про відрахування не менше 30 відсотків чистого прибутку на виплату дивідендів;

– відповідно до вимог абз. 5 ч. 5 ст. 11 господарські товариства, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави, сплачують до державного бюджету України дивіденди у строк не пізніше 1 липня року, що настає за звітним, нараховані пропорційно розміру державної частки (акцій, паїв) у їх статутних капіталах;

– відповідно до вимог абз. 5 ч. 5 ст. 11 господарські товариства, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) яких знаходяться у статутних капіталах господарських товариств, частка держави в яких становить 100 відсотків, сплачують дивіденди безпосередньо до державного бюджету України у строк не пізніше 1 липня року, що настає за звітним, у розмірі базових нормативів відрахування частки прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів, але не менше 30 відсотків, пропорційно розміру державної частки (акцій, паїв) у статутних капіталах господарських товариств, акціонером яких є держава і володіє в них контрольним пакетом акцій.

З позиції забезпечення контролю за своєчасністю перерахування дивідендів та пені (на суму дивідендів на державну частку, несвоєчасно сплачених господарським товариством) важливим є положення абз. 7 ч. 5 ст. 11 наступного змісту: «на суму дивідендів на державну частку, несвоєчасно сплачених господарським товариством, у статутному капіталі якого є корпоративні права держави, та господарським товариством, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) яких знаходяться у статутному капіталі господарського товариства, частка держави якого становить 100 відсотків, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного розвитку, нараховується пеня, яка сплачується до загального фонду Державного бюджету з розрахунку подвійної облікової ставки НБУ від суми недоплати, розрахованої за кожний день прострочення платежу, починаючи з наступного дня після настання строку платежу і по день сплати включно» [5]. Такий же порядок нарахування пені стосується й господарських товариств, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави, та господарських товариств, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) яких знаходяться у статутних капіталах господарських товариств, частка держави яких становить 100 відсотків, які не прийняли рішення про нарахування дивідендів до 1 травня року, що настає за звітним, та повинні сплачувати до державного бюджету частину чистого прибутку у розмірі, визначеному за базовими нормативами відрахування частки прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів, встановлених на відповідний рік, але не менше 30 відсотків, до 1 липня року, що настає за звітним.

Встановлені чинним законодавством норми конкретизуються в інших нормативно-правових актах, серед яких насамперед слід відзначити постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування та реалізації дивідендної політики держави» №702 (у редакції постанови Кабінету Міністрів №416 від 22.05.2013), якою

визначається механізм формування Мінекономрозвитку разом із Мінфіном дивідендної політики держави, її реалізації суб'єктами управління корпоративними правами, що належать державі у статутному капіталі господарських організацій, а також покладаються на Мінекономрозвитку повноваження щодо моніторингу сплати дивідендів господарськими організаціями в розрізі суб'єктів управління корпоративними правами, що належать державі у статутних фондах цих організацій, областей, господарських організацій [6]. Зокрема, цією постановою передбачено такий порядок дій щодо нарахування дивідендів та їх перерахування до держбюджету:

– суб'єкти управління корпоративними правами держави подають щороку до 15 березня на основі затверджених фінансових планів на поточний рік Мінекономрозвитку за встановленою ним формою інформацію про зведені показники очікуваних обсягів загального чистого прибутку та дивідендів кожної господарської організації із зазначенням розміру державної частки, функції з управління корпоративними правами якої виконують такі суб'єкти, а до 20 березня – пропозиції щодо встановлення базових нормативів частки прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів за результатами фінансово-господарської діяльності господарських організацій у поточному фінансовому році;

– Мінекономрозвитку подає щороку до 20 травня Мінфіну інформацію про очікувані в наступному році обсяги надходження дивідендів до держбюджету;

– Кабінетом Міністрів за поданням Мінекономрозвитку затверджуються щороку базові нормативи частки прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів за результатами фінансово-господарської діяльності господарських організацій у поточному фінансовому році та доводяться до відома суб'єктів управління корпоративними правами держави;

– суб'єкти управління корпоративними правами держави забезпечують відповідно до затверджених базових нормативів частки прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів за результатами фінансово-господарської діяльності господарських організацій у поточному фінансовому році, реалізацію дивідендної політики держави шляхом здійснення заходів щодо прийняття в межах корпоративних прав держави рішень про визначення розміру, порядку та строків виплати дивідендів господарськими організаціями згідно з їх установчими документами та законодавством, а також подають щомісяця до 5 числа Мінекономрозвитку за встановленою ним формою узагальнену інформацію про нарахування і перерахування дивідендів у поточному бюджетному році, а також інформацію про кожну господарську організацію, стосовно якої такі суб'єкти виконують функції з управління корпоративними правами держави.

Дивіденди на державну частку сплачуються на рахунок відділення Державного казначейства України за місцем знаходження господарського товариства до загального фонду Державного бюджету, доходної статті бюджетної класифікації: «Дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна власність» кодом бюджетної класифікації 21010500. Для забезпечення контролю за своєчасним та повним перерахуванням дивідендів до загального фонду державного бюджету Державна казначейська служба подає Мінеконом-

розвитку інформацію про надходження дивідендів у встановленому порядку.

Свою чергою, для формування організаційно-методичного забезпечення здійснення моніторингу та нарахування пені Мінекономрозвитку прийняті відповідні накази, зокрема: №725 від 02.07.2013 «Порядок нарахування пені на суму дивідендів на державну частку, несвоєчасно сплачених господарським товариством, у статутному капіталі якого є корпоративні права держави, та господарським товариством, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) якого знаходяться у статутному капіталі господарського товариства, частка держави якого становить 100 відсотків» [7] та №764 від 05.07.2013 «Про затвердження форм подання інформації про зведені показники очікуваних обсягів загального чистого прибутку та дивідендів господарських організацій та інформації про нарахування і перерахування господарськими організаціями дивідендів у поточному бюджетному році» [8]. Так, для контролю за дотриманням порядку нарахування дивідендів та пені важливим є те, що у разі сплати господарським товариством дивідендів до державного бюджету після встановленого законом строку суб'єкт управління в одноденний строк з дня здійснення такого платежу подає Мінекономрозвитку для нарахування пені на суму несвоєчасно сплачених дивідендів копії таких документів: протоколу загальних зборів господарського товариства, на яких прийнято рішення про виплату дивідендів; погодженого завдання на голосування представникам держави на загальних зборах господарського товариства, у статутному капіталі якого державна частка становить понад 50 відсотків, щодо прийняття рішення про відрахування частини чистого прибутку на виплату дивідендів; звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) господарського товариства за відповідний рік згідно з формою, наведеною у додатку 1 до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»; платіжних доручень щодо перерахування господарським товариством суми дивідендів або частини суми дивідендів.

Контроль за своєчасністю подання зазначених вище документів та відповідальність за їх достовірність несе суб'єкт управління та керівник господарського товариства, а нарахування пені на їх основі на суму дивідендів, несвоєчасно сплачених господарським товариством, здійснюється Мінекономрозвитку та оформлюється це наказом, де зазначається така інформація: найменування господарського товариства, його місцезнаходження, код за ЄДРПОУ; підстави для нарахування пені; розрахунок пені; сума нарахованої пені; код класифікації доходів бюджету; призначення платежу; одержувач платежу; строк перерахування пені.

Слід також зазначити, що повною офіційною інформацією щодо надходжень дивідендів до державного бюджету від усіх платників дивідендів на корпоративні права держави, незалежно від органу управління та розміру корпоративних прав, є інформація Державної казначейської служби. Своєю чергою, контроль за сплатою дивідендів в розрізі платників ведуть відповідні органи, що уповноважені управляти об'єктами державної власності.

Що стосується базового нормативу відрахування частки прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів за результатами фінансово-господарської діяльності у відповідно-

му році господарських товариств, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави, то він затверджується щорічно постановою Кабінету Міністрів. Зокрема, за підсумками 2013 року базовий норматив визначено у розмірі 50 відсотків за винятком господарських товариств електроенергетичної галузі, щодо яких здійснюється державне регулювання цін і тарифів, затвердити базовий норматив у розмірі 30 відсотків [9].

Таким чином, на даний час у сфері управління процесами нарахування дивідендів склалася достатньо врегульована система нормативно-правового, організаційного та методичного забезпечення на основі застосування політики стабільної величини дивідендів (її перевагою є висока надійність, що сприяє впевненості у незмінності величини поточного доходу, а недоліком – слабкий зв'язок із фінансовими результатами діяльності суб'єкта господарювання, тобто в період погіршення кон'юнктури і низького обсягу прибутку інвестиційна діяльність суб'єкта господарювання зводиться до нуля). При цьому виходячи з аналізу нормативного забезпечення дивідендної політики суб'єктів господарювання державного сектору економіки можна дійти висновку про домінування виключно фіскальних пріоритетів держави. Це підтверджує наявності таких положень, як, по-перше, обов'язковість спрямувати частину чистого прибутку на виплату дивідендів, по-друге, адміністративне встановлення базових нормативів та строків перерахування до державного бюджету дивідендів. У результаті дивідендна політика господарських товариств державного сектору економіки використовується виключно як складова бюджетної політики держави, насамперед, у частині виконання державного бюджету за доходами.

Отже, на сучасному етапі розвитку, зважаючи на існуючу практику корпоративного фінансового менеджменту суб'єктів господарювання державного сектору, можна стверджувати про формування держави як акціонера, цільові установки якого щодо групи суб'єктів господарювання, де держава виступає в якості міноритарного акціонера, суттєво відрізняються від цілей інших співвласників, а іноді – ускладнюють активізацію суб'єктами господарювання інноваційно-інвестиційної діяльності. Зрозуміло, що частина проблем у фінансовій сфері була викликана чинниками об'єктивного характеру оскільки з початку 90-х років минулого століття перед незалежною державою постали складні завдання, насамперед, пов'язані зі створенням відповідної управлінської та інституційної інфраструктури. Втім значна частина проблем залишилася нерозв'язаною і через цілком суб'єктивні чинники, пов'язані з недостатньою ефективністю державного управління фінансовою системою. Ці особливості державного фінансового менеджменту стосується і управління фінансами суб'єктів господарювання державного сектору економіки в Україні.

Якщо розглядати ретроспективні процеси здійснення дивідендної політики в державному секторі економіки, слід зазначити, що у 2000–2012 роках їх характеризують дані, що наведено у таблиці. Зокрема, їх аналіз дозволяє зробити такі висновки:

– по-перше, фактичне перерахування дивідендів до держбюджету суттєво відрізняється від планових завдань, що визначені відповідними законами «Про Державний бюджет України» на певний рік як у бік їх зменшення (протягом 2000–2005 років), так і їх збільшення (2006–2012 роки),

Інформація про перерахування дивідендів на державні корпоративні права до доходної частини державного бюджету за 2000–2012 роки, млрд. грн.

Показник	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Планове завдання, встановлене законами України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік, млн. грн.	275,0	200,0	438,9	310,0	448,9	533,233	434,115	250,0	251,607	297,8	111,4	149,070	276,059
Перераховано дивідендів до Державного бюджету фактично: за даними Державної казначейської служби України	136,9	74,6	230,0	224,0	319,1	1795,105	938,699	263,871	273,815	431,193	251,783	594,046	575,313
за даними ФДМУ	X	X	X	X	X	X	X	238,406	237,077	400,159	251,196	588,138	568,183
у % до даних Державної казначейської служби України	X	X	X	X	X	X	X	90,3	86,6	92,8	99,8	99,0	98,8

Джерело: за даними ФДМУ.

що свідчить як про недоліки в бюджетному прогнозуванні, так і про затримання зазначених платежів певними господарськими товариствами; при цьому слід відзначити чітко посилення фіскальних заходів щодо перерахування дивідендів протягом 2006–2012 років, коли навіть незважаючи на фінансову кризу в 2008–2009 роках, надходження перевищували планові завдання;

– по-друге, інформація щодо фактичного перерахування дивідендів до державного бюджету за даними ДКС більш точна, ніж за даними ФДМУ, який на той час мав повноваження щодо контролю за цим процесом.

У контексті останнього висновку слід звернути увагу на п. 12 Порядку нарахування пені на суму дивідендів на державну частку, несвоєчасно сплачених господарським товариством, у статутному капіталі якого є корпоративні права держави, та господарським товариством, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) якого знаходяться у статутному капіталі господарського товариства, частка держави якого становить 100 відсотків (наказ Мінекономрозвитку України здійснює облік нарахування та сплати господарськими товариствами пені, нарахованої на суму несвоєчасно сплачених дивідендів (частину суми дивідендів), на підставі інформації, яка подається суб'єктами управління. Враховуючи те, що моніторинг сплати дивідендів здійснюється в розрізі господарських організацій, певний інтерес представляє саме такий аспект аналізу, що можна зробити на основі даних за 2007–2012 роки. Так, аналіз свідчить, що фактично лівова частка надходжень здійснювалася протягом усього періоду, що розглядається, обмеженим колом великих суб'єктів господарювання, серед яких слід відзначити ВАТ «Одеський припортовий завод», ПАТ «Укрнафта», ВАТ «Укртелеком», ВАТ «Турбоатом», а також енергетичні та нафтогазових компаній. Зокрема, якщо у 2007 році в цілому по державному сектору перерахування дивідендів до державного бюджету здійснювали 85 суб'єкти господарювання, то 94,1% загальної суми припадало лише на десять найбільш великих платників, у 2008 році – відповідно 103 та 98,3%, у 2009 році – 133 та 93,4%, у 2010 році – 104 та 90,0%, у 2011 році – 101 та 84,7%, а у 2012 році – 118 та 81,1%.

Це свідчить про те, що ефективно функціонуючим господарським товариствам слід приділяти особливу увагу та враховувати надходження дивідендів до державного бюджету при обґрунтуванні прийняття рішення щодо їх приватизації.

Висновки

На даний час в Україні у сфері дивідендної політики склалася достатньо врегульована система нормативно-правового, організаційного та методичного забезпечення, котра дозволяє здійснювати контроль за процесами нарахування дивідендів та їх сплати до державного бюджету. В той же час слід зазначити, що дивідендна політика характеризується домінуванням виключно фіскальних пріоритетів держави-акціонера (обмежує можливість активізації інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання державного корпоративного сектору), а на практиці мають місце певні недоліки, котрі зумовлені в основному низькою ефективністю функціонування суб'єктів господарювання державного корпоративного сектору, неузгодженістю в діяльності окремих органів управління, а також відсутністю отримання належної інформації, котрі можуть бути усунені за рахунок уточнення організаційно-методичного та інформаційного забезпечення управління в сфері, що розглядається. Доцільним є зміна підходів до формування дивідендної політики держави, зокрема узгоджувати її із загальною політикою господарських товариств (тобто, як компроміс між фіскальними інтересами держави та підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання). Це зумовлює необхідність визначати обсяги виплати дивідендів диференційовано, тобто з врахуванням фінансового стану господарських товариств, прийнятою стратегією розвитку, що знаходить відповідне відображення в інвестиційній політиці (зокрема, щодо необхідності оновлення виробництва та підвищення рівня його конкурентоспроможності згідно до тенденцій зміни кон'юнктури відповідного ринку).

З позиції поліпшення процесу моніторингу сплати дивідендів доцільно:

– Фонду державного майна уточнити перелік господарських товариств, які обліковуються в Реєстрі корпоративних прав держави;

– органам, уповноваженим управляти державним майном або корпоративними правами держави, забезпечити дотримання суб'єктами господарювання, що перебувають в їх підпорядкуванні, термінів затвердження фінансових планів (це дозволить здійснити обґрунтовані планові розрахунки прибутку, а відповідно, і надходжень частини їх прибутку, виходячи з оцінки прогнозу фінансових показників діяльності на відповідний бюджетний рік), а також їх фактичне виконання.

Список використаних джерел

1. Звіт про роботу Фонду державного майна України, хід та результати виконання Державної програми приватизації у 2013 році // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2014. – №4. – С. 3–14.
2. Закон України «Про акціонерні товариства» // www.rada.gov.ua
3. Господарський кодекс України // http://zakon1.rada.gov.ua
4. Солов'ян Ю.О. Розвиток системи управління державними корпоративними правами в Україні: авторефер. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук : спец. 08.00.03/ Ю.О. Солов'ян. – К., 2012. – 20 с.
5. Закон України «Про управління об'єктами державної власності» // www.rada.gov.ua
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 №702 «Про затвердження Порядку формування та реалізації дивідендної політики держави» // www.rada.gov.ua
7. Наказ Мінекономрозвитку України від 02.07.2013 №725 «Про затвердження Порядку нарахування пені на суму дивідендів на дер-

жавну частку, несвоєчасно сплачених господарським товариством, у статутному капіталі якого є корпоративні права держави, та господарським товариством, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) якого знаходяться у статутному капіталі господарського товариства, частка держави якого становить 100 відсотків» // www.rada.gov.ua

8. Наказ Мінекономрозвитку України №764 від 05.07.2013 «Про затвердження форм подання інформації про зведені показники очікуваних обсягів загального чистого прибутку та дивідендів господарських організацій та інформації про нарахування і перерахування господарськими організаціями дивідендів у поточному бюджетному році» // www.rada.gov.ua

9. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.01.2014 №33 «Про затвердження базового нормативу відрахування частки прибутку, що спрямовується на виплату дивідендів за результатами фінансово-господарської діяльності у 2013 р. господарських товариств, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави // http://zakon3.rada.gov

УДК 330.1(477)

А.О. ХОДЖАЯН,
д.е.н., завідувач відділу з питань економічної безпеки та використання спеціальної інформації
НДІЕІ Мінекономрозвитку і торгівлі України

Тенденції тіньових процесів в Україні: оцінка та фактори впливу

Визначено динаміку та фактори тінізації економіки України. Сформульовано напрями державної політики щодо детінізації окремих секторів економіки.

Ключові слова: рівень та обсяги тіньової економіки, коефіцієнт тінізації, методи оцінювання рівня тіньової економіки, інтегральний показник рівня тіньової економіки, чинники детінізації економіки.

А.А. ХОДЖАЯН,
д.э.н., завотделом по вопросам экономической безопасности и использования специальной информации
НИЭИ Минэкономразвития и торговли Украины

Тенденции теневых процессов в Украине: оценка и факторы влияния

Проанализирована динамика и определены факторы тенизации экономики Украины. Сформулированы направления государственной политики по детенизации отдельных секторов экономики.

Ключевые слова: уровень и объемы теневой экономики, коэффициент тенизации, методы оценки уровня теневой экономики, интегральный показатель уровня теневой экономики, факторы детенизации экономики.

A.O. KHODZHAIAN,
doctor of science in economics, Department of the Economic Security and Specific Information Using, Scientific and Research
Institute of Economics, Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine

The tendencies of shadow processes in Ukraine: evaluation and influence factors

Analyzed the dynamics of the factors and shadow economy in Ukraine. Formulated by a State policy to deshadowing individual sectors of the economy.

Keywords: the level and scale of the shadow economy, the coefficient of shadowing methods estimate the level of the shadow economy, the integral indicator of the level of the shadow economy, factors deshadowing economy.

Постановка проблеми. Розвиток економіки у значній мірі обумовлений станом інституційного середовища, реформи якого для України стали найбільш болючою і невирішеною проблемою. Провали реформ і недовіра моделей економічних зрушень, які позитивно зарекомендували себе в інших, в тому числі і постсоціалістичних, країнах, пояснюються наявністю інституційних деформацій і невідповідністю наявних інститутів стратегічним пріоритетам розвитку.

Однією з основних форм інституційних деформацій економіки України є тіньова економіка, яка не лише характеризує процеси приховування виробництва і доходів від офіційного

обліку та відповідну втрату податкових ресурсів, а й провокує деформацію структури ВВП, незаконний перерозподіл національного доходу, зниження рівня життя населення.

Високий рівень та наростання ризиків тінізації економіки України актуалізує дослідження чинників і форм прояву тіньових відносин, а також напрямів державної політики щодо детінізації економіки як важливої складової соціально-економічних перетворень.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. У світовій економічній літературі особливу увагу тенденціям та чинникам тінізації економіки приділено у працях Г. Гросмана,